

Όχι άλλα Κηρύγματα

Γιατί είναι τόσο εύκολο να διολισθήσουμε στο κήρυγμα όταν παρατηρούμε τα ελαττώματα, τα λάθη ή τις αδυναμίες των παιδιών; Θέλουμε να προσφέρουμε υγιείς συμβουλές επειδή έχουμε την εμπειρία της ζωής που αυτά δε διαθέτουν ακόμα. Θέλουμε να διορθώσουμε τα προβλήματά τους και να λύσουμε τα διλήμματά τους. Θέλουμε να αποτρέψουμε μελλοντικά προβλήματα. Οι προθέσεις μας είναι καλές, αλλά τα κηρύγματα απλά δεν δουλεύουν – μας γυρίζουν μπούμερανγκ.

Όταν εξαπολύουμε ένα κήρυγμα, τα παιδιά σταματούν να μας ακούνε πριν τελειώσει η δεύτερη πρότασή μας. Μπορούμε να απαριθμήσουμε 20 λόγους γιατί θα έπρεπε να τελειώσουν τις εργασίες για το σχολείο και να πάνε στο κρεβάτι μέχρι τις 10 μ.μ. (“Χθες έμεινες ξύπνιος μέχρι αργά μιλώντας στο τηλέφωνο.”, “Θα είσαι τόσο κουρασμένος που δε θα προσέχεις στην τάξη.”, “Πρέπει να βελτιώσεις τους βαθμούς σου.”, “Γιατί δεν με ακούς, ξέρω τι είναι καλύτερο για σένα.”), αλλά το μόνο που ακούνε είναι “μπλα... μπλα... μπλα”.

Πρέπει να συντομεύουμε τους λόγους μας, να είμαστε άμεσοι και να κάνουμε τα παιδιά να συμμετέχουν ζητώντας τους να επιλέγουν. “Θες να τελειώσεις το διάβασμα για το σχολείο πριν το δείπνο έτσι ώστε να μπορέσεις να δεις την αγαπημένη σου εκπομπή ή να το κάνεις μετά το δείπνο και να χάσεις το πρόγραμμα;”. Σύντομο, γλυκό και αρκετά απλό. Το παιδί ακούει τις παραμέτρους σας και έχει μια επιλογή, κάτι που του δίνει κάποιο έλεγχο της κατάστασης. Αν δεν τελειώσει το διάβασμά του πριν το δείπνο δε θα μπορέσει να δει τηλεόραση. Το παιδί καθορίζει το αποτέλεσμα.

Το κήρυγμα δε φέρνει αποτέλεσμα για μερικούς ακόμη λόγους. Αμέσως μόλις πολλοί γονείς αισθανθούν ένα πρόβλημα,

χτυπάει ο συναγερμός του γονέα. Πιστεύουν ότι πρέπει να δώσουν άμεσες απαντήσεις και σοφία για να λύσουν το πρόβλημα του παιδιού τους, με αποτέλεσμα να παρεμβαίνουν και να αρχίζουν το κήρυγμα. Αλλά το παιδί σπάνια έχει την ευκαιρία να εκφράσει τις ανησυχίες του με αποτέλεσμα να νιώθει αποκομμένο, ότι δεν το ακούν, δεν το σέβονται ή ακόμα και ντροπιασμένο.

Όταν ένας ενήλικος τους κάνει κήρυγμα, τα παιδιά συχνά νιώθουν χαζά. Δεν είναι να αναρωτιέται κανείς γιατί σταματούν να ακούνε. Ποιος θέλει να ακούει κάποιον που δεν τον σέβεται ή που του φέρεται σα να ήταν ανεγκέφαλος; Τα παιδιά όχι μόνον σταματούν να ακούνε αλλά ορισμένα γίνονται ακόμα και εχθρικά ή αμύνονται. Το κήρυγμα σίγουρα δεν κάνει τίποτα για να ενισχύσει την αίσθηση επάρκειάς τους.

Ξέρω πολλούς γονείς που πιστεύουν ότι οι μακρές, απιολογημένες εξηγήσεις που ενώνουν όλα τα σημεία και συνδέουν όλες τις πιθανές συνέπειες με κάθε επιλογή, θα μάθουν σε ένα παιδί να κάνει το σωστό. Αλλά πολύ συχνά οι γονείς μιλούν στα παιδιά με τρόπους που αυτά δεν καταλαβαίνουν. Αυτό υπονομεύει την επάρκεια (“Δεν το καταλαβαίνω. Πρέπει να είμαι χαζός. Δεν μπορώ να το κάνω.”).

Για να εκτιμήσουμε γιατί τα παιδιά απλά δεν καταλαβαίνουν τις λογικές διαλέξεις μας περί αιτίου-αιτιατού, πρέπει να αντιληφθούμε πώς σκέφτονται. Τα παιδιά σκέφτονται συγκεκριμένα. Φανταστείτε κάτι συγκεκριμένο. Δεν είναι αρκετά πολύπλοκο. Όταν χωριστεί στα δύο γίνεται δύο κομμάτια συγκεκριμένα. Είναι ακριβώς όπως φαίνεται, τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο. Τα άτομα που έχουν συγκεκριμένη σκέψη (concrete thinkers) βλέπουν τον κόσμο με αυτό τον τρόπο. Δε σκέφτονται τις μελλοντικές συνέπειες των συμπεριφορών τους, παρά μόνο πώς αυτές οι συμπεριφορές τους επηρεάζουν ακριβώς τώρα. Ρωτήστε ένα 5χρονο αν θα προτιμούσε ένα δολάριο για να αγοράσει μια σοκολάτα, που θα το έκανε να νιώσει παροδική ευχαρίστηση ή την σαφώς πιο έξυπνη επιλογή να επενδύσει το δολάριο για την πανεπιστημιακή του εκπαίδευση. Θα αξίζει 3,37 δολάρια σε 15 χρόνια! Έχω μια υποψία ότι θα πάρει τη σοκολάτα.

Τα παιδιά σκέφτονται επίσης εγωκεντρικά. “Τι θα κάνει αυτή για μένα, αυτή τη στιγμή;”. Βλέπουν τον κόσμο σα να περιστρέφεται γύρω τους. Παρατηρούν και ερμηνεύουν τις ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις με βάση το τι θα κάνουν οι άνθρωποι για μένα, για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες μου. Βλέπουν τους ανθρώπους ως καλούς ή κακούς, ανάλογα με το αν τους δίνουν αυτό που θέλουν. Φυσικά αυτό κάνει τα παιδιά ευάλωτα στο να τα εκμεταλλευτούν επειδή ορισμένοι πολύ κακοί άνθρωποι μπορούν να πείσουν

εύκολα τα παιδιά, με ένα παγωτό ή με τις κατάλληλα επιλεγμένες λέξεις, ότι είναι καλοί άνθρωποι.

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, γίνονται πιο ανοιχτά σε αφηρημένες έννοιες. Οι αφηρημένες έννοιες είναι δυνατότητες, ιδέες που δεν χρειάζεται να βλέπουν. Τα άτομα που έχουν αφαιρετική σκέψη (abstract thinkers) μπορούν να φανταστούν το μέλλον και να αναγνωρίσουν ότι οι επιλογές που κάνουν θα οδηγήσουν σε διαφορετικά αποτελέσματα.

Πώς συμβαίνει αυτή η μετάβαση από τον συγκεκριμένο στον αφαιρετικό τρόπο σκέψης στα παιδιά; Κατά τη διάρκεια της εφηβείας ο εγκέφαλος μεταμορφώνεται, καθώς καινούργια μονοπάτια του ενεργοποιούνται και επιτρέπουν στους νεαρούς ενήλικους να επεξεργάζονται τις πληροφορίες με νέους τρόπους. Μπορείτε να ανακαλέσετε την περίοδο της εφηβείας σας όταν ξαφνικά δεν μπορούσατε να σταματήσετε να σκέφτεστε; Τα πράγματα άρχιζαν να έχουν έννοιες που ποτέ δεν είχαν πριν αλλά συνειδητοποιούσατε, επίσης, ότι ορισμένα πράγματα δεν μπορούσατε καθόλου να τα καταλάβετε. “Εντάξει, αν το σύμπαν συνεχίζει επ’ αόριστον, είναι άπειρο. Αλλά πώς μπορεί να είναι κάτι άπειρο; Πρέπει να σταματάει. Αλλά αν σταματήσει, τι υπάρχει μετά;”. Το μυαλό σας στριφογύριζε από σύγχυση και ενθουσιασμό.

Στην εφηβεία εμφανίζεται μια ακόμα αλλαγή κατά τη μετάβαση από το συγκεκριμένο στο αφαιρετικό: οι εμπειρίες της ζωής διδάσκουν τις συνέπειες. Με κάθε συνέπεια ο νέος αρχίζει να το αντιλαμβάνεται. (“Ωχ, ώστε αυτό το άτομο με χειρίζεται”, “Ωχ, επειδή έκανα το Χ, μετά συνέβη το Υ την επόμενη μέρα”, “Ποτέ δεν φαντάστηκα ότι θα μπορούσε να συμβεί αυτό: ένωθα τόσο καλά εκείνη τη στιγμή”. Η “Έλεγε ότι ήμασταν οι καλύτεροι φίλοι, αλλά απλά με χρησιμοποιούσε για να πιάσουν εμένα αντί γι’ αυτόν”). Το συμπέρασμα είναι ότι μαθαίνουμε από τα λάθη μας, ιδιαίτερα αυτά που προκαλούν τραύμα ή πόνο. Τα παιδιά συνειδητοποιούν την ικανότητά τους να καταστρέφουν πράγματα και τις πικρές συνέπειες. Ίσως να είναι πιο σημαντικό ότι τελικά μαθαίνουν ότι οι άνθρωποι είναι πολύ πιο σύνθετοι από καλοί ή κακοί. Μπορεί να είναι χειριστικοί: οι απαλές, κολακευτικές λέξεις μπορούν να αποκρύπτουν ένα απώτερο κίνητρο. Αυτός ο νέος κυνισμός οδηγεί στην κατανόηση του πώς οι συνέπειες έπονται των συμπεριφορών και είναι ιδιαίτερα προστατευτικός για τους νέους.

Ως γονείς και ενήλικες με αφαιρετική σκέψη, επιθυμούμε απεγνωσμένα να προστατεύσουμε τα παιδιά μας από το να πρέπει να μάθουν με το σκληρό τρόπο. Γνωρίζουμε πως τα λάθη οδηγούν σε πόνο. Γνωρίζουμε πόσο χειριστικοί μπορεί να είναι οι άνθρωποι και θέλουμε τα παιδιά μας να μάθουν γρήγορα.

Η παιδική ηλικία είναι δυνητικά επικίνδυνη επειδή τα παιδιά δεν μπορούν να σκεφτούν τις απώτερες συνέπειες των πράξεών τους και μπορούν εύκολα να ξεγελαστούν από άτομα με αρρωστημένες προθέσεις. Έτσι επιτηρούμε τα παιδιά από όσο πιο κοντά γίνεται. Προσπαθούμε να τους εξηγήσουμε, γρήγορα και με έμφαση, όλες τις μελλοντικές συνέπειες των συμπεριφορών τους. Και γλιστρούμε εύκολα στη μέθοδο του κηρύγματος.

Ας αναλύσουμε ένα χαρακτηριστικό κήρυγμα ενός γονέα: “Αυτό που κάνεις τώρα, ας το ονομάσουμε συμπεριφορά Α, θα οδηγήσει πιθανότατα στη συνέπεια Β. Τι σκεφτόσουν; Και μετά η συνέπεια Β θα οδηγήσει στη συνέπεια Γ, η οποία σχεδόν πάντα καταλήγει στο Δ! Σε αυτό το σημείο σχεδόν χάνεις τον έλεγχο – εδώ έρχεται η συνέπεια Ε. Μετά, ανάλογα με διάφορους παράγοντες που είναι τελείως έξω από τον έλεγχό σου, θα συμβούν οι συνέπειες Ζ, Η, ή Θ. Μιλάμε για καταστροφή! Μπορεί ακόμα και να πεθάνεις!”.

Με τις καλύτερες προθέσεις, κάνουμε κήρυγμα στα παιδιά για να τα γλιτώσουμε από τη μοίρα του να μάθουν μέσω επώδυνων μαθημάτων της ζωής. Δεν έχω πρόβλημα με αυτό, προϋποθέτοντας ότι δίνουμε προσοχή σε 2 σημεία. Πρώτον, ορισμένες φορές τα παιδιά πρέπει να μάθουν από τα λάθη και αυτό το είδος της μάθησης είναι πολύ αποτελεσματικό. Ελπίζουμε να μάθουν από τα μικρότερα, λιγότερο επικίνδυνα λάθη τους, ενώ τα οδηγούμε μακριά από τα μεγαλύτερα. Δεύτερον, πρέπει να κάνουμε κήρυγμα με περίσκεψη. Αυτό σημαίνει να το κάνουμε με τελείως διαφορετικό τρόπο. Όχι άλλα Α που οδηγούν στα Β, που οδηγούν στα Γ και τα λοιπά. Το χαρακτηριστικό κήρυγμα έχει κατά κάποιο τρόπο ένα αλγεβρικό πρότυπο – οι μεταβλητές επηρεάζουν τα αποτελέσματα με διάφορους μυστήριους τρόπους. Αλλά υπάρχει λόγος που η άλγεβρα δε διδάσκεται στα παιδιά πριν την εφηβεία – οι εγκέφαλοί τους δεν είναι έτοιμοι για την αφαιρετική σκέψη. Αν τους κάνουμε κήρυγμα με έναν αλγεβρικό συλλογισμό, μόνον θα τα αναστατώσουμε επειδή δεν θα είναι ακόμα έτοιμα να τον παρακολουθήσουν. Όταν κάνουμε κήρυγμα με αυτό τον τρόπο, τα παιδιά αντιλαμβάνονται το θυμό, τη συγκαταβατικότητα και τις απειλές μας αλλά όχι το περιεχόμενο. Οι ενήλικοι ακούγονται σα να λένε “μπλα... μπλα... μπλα”.

Πριν την εφηβεία, τα παιδιά σκέφτονται με έναν πιο συγκεκριμένο, μαθηματικό τρόπο. Καταλαβαίνουν τα απλά μαθηματικά, όπως 2 και 2 κάνει 4. Αν γυρίσουμε σε έναν απλό μαθηματικό τρόπο, θα καταλάβουν το περιεχόμενο του συλλογισμού μας. Ακόμα και ένα 4χρονο μπορεί να καταλάβει τα απλά μαθηματικά – όταν προστίθεται ένα πράγμα σε ένα άλλο μπορεί να προκύψει κάτι διαφορετικό.

Η πρόκλησή μας είναι να βάλουμε τα παιδιά στη θέση του οδηγού για να ανακαλύψουν πράγματα από μόνα τους. Αν λύσουν ένα πρόβλημα, το μαθαίνουν για μια ζωή. Αν μάθουμε να χρησιμοποιούμε έναν απλό μαθηματικό συλλογισμό, τα παιδιά θα μπορούν να παρακολουθήσουν και να καταλάβουν τι λέμε. Τα λόγια μας πρέπει να προάγουν την αναπτυσσόμενη επάρκειά τους με το να τα καθοδηγούν να ανακαλύψουν από μόνα τους πώς να είναι πιο σοφά και ασφαλή. Πρέπει να απομακρυνθούμε από τον παραδοσιακό τύπο κηρύγματος που υπονομεύει την αναπτυσσόμενη επάρκεια, κάνει τα παιδιά να ντρέπονται και δημιουργεί θυμό μέσα στην οικογένεια. Ναι, θυμό. Όταν τα παιδιά, ιδιαίτερα οι έφηβοι, νιώθουν την ένταση των γονέων, καταλαβαίνουν το φόβο τους αλλά δεν μπορούν να κατανοήσουν το περιεχόμενο των λόγων τους, νιώθουν χαζά και ανίκανα, κάτι που τα κάνει να ξεσπούν. Οι γονείς που εκφράζονται με πάθος από καρδιάς για να προστατεύσουν τα παιδιά τους, απογοιτεύονται και πληγώνονται όταν αγνοούνται από αυτά, κάτι που τους κάνει να ξεσπάσουν με οργή.

Ένας ακόμα σημαντικός λόγος για να σταματήσουμε το παραδοσιακό κήρυγμα είναι ότι μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά να κάνουν ακριβώς αυτό που φοβόμαστε. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα στους εφήβους, που προσπαθούν απεγνωσμένα να αποδείξουν στους γονείς τους (και περισσότερο στους εαυτούς τους) ότι ελέγχουν τη μοίρα τους. Αυτό κάνουν και τα νεότερα παιδιά. Όταν σκέφτονται ότι οι γονείς τους πιστεύουν ότι οι αποφάσεις τους είναι λανθασμένες ή επικίνδυνες ή ότι είναι αφελείς ή χαζές, τα παιδιά επενδύουν πολλά στο να αποδείξουν πως οι γονείς κάνουν λάθος. Αν τα κηρύγματα ενός γονιού τα κάνουν να νιώθουν ανίκανα, χρειάζονται να αποδείξουν ότι είναι ικανά. Αν οι γονείς δεν τα καθοδηγήσουν να καταλήξουν σε διαφορετικά συμπεράσματα δίνοντάς τους κάποιες επιλογές και έλεγχο, θα φτάσουν στα άκρα για να ακολουθήσουν τα αρχικά τους σχέδια, μόνο και μόνο για να αποδείξουν στους γονείς τους ότι οι δυσοίανες προβλέψεις τους δεν είχαν βάση.

Ένας Καλύτερος Τρόπος

Ποιος είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος να περάσουμε στα παιδιά τα μηνύματά μας χωρίς να κάνουμε κήρυγμα με τον κουραστικό, παλιό τρόπο; Πώς μπορούμε να σπάσουμε τον κύκλο; Ας δούμε πρώτα 2 παραδοσιακά κηρύγματα και πόσο αναποτελεσματικά είναι.

Ο Karl πήρε Δ σε ένα διαγώνισμα ιστορίας και κινδυνεύει να κοπεί, εκτός αν στρώθει στο διάβασμα. Το βρίσκει πιο εύκολο να αρνείται να δια-

βάσει και λέει: “Η ιστορία είναι βαρετή”, αντί να αντιμετωπίσει το φόβο του να μείνει στην ίδια τάξη.

Ο πατέρας του καταφεύγει σε ένα τυπικό κήρυγμα: “Αρνεύσαι να διαβάσεις; Είσαι τρελός;! Νομίζεις ότι δουλεύω τόσο σκληρά για να είσαι τεμπέλης και να εγκαταλείψεις το σχολείο; Το μόνο που θα μπορέσεις να κάνεις είναι μια ελεεινή δουλειά, ζώντας με ψίχουλα! Νομίζεις ότι θα έχεις αρκετά χρήματα για φαγητό; Και μετά τι; Η δουλειά σου θα μεταφερθεί στο εξωτερικό. Θα βρεθείς στο δρόμο. Θα αρχίσεις να πίνεις. Κανένας δικός μου γιος δε θα είναι μια αποτυχία!”.

Καταλαβαίνει ο Karl το μήνυμα; Αμυδρά. Δεν διαβάζει επειδή αυτή είναι μια εύκολη διέξοδος για την ώρα, ακριβώς τώρα. Δεν μπορεί ούτε να κατανοήσει αυτά που σκέφτεται ο πατέρας του. Πώς το να μη διαβάζει για το αυριανό διαγώνισμα θα τον κάνει αλήτη στο μέλλον; Ο Karl λέει στον εαυτό του: “Ξέρω πολλούς που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο με δουλειές και δικά τους αυτοκίνητα. Ο πατέρας μου είναι άσχετος. Θα το αποδείξω και θα μου λέει συγγνώμη σε 10 χρόνια”.

Μετά υπάρχει το κήρυγμα που καταλήγει με την αγαπημένη υστερική φράση: “Αλλά το ξέρω – θα πεθάνεις!”. Στο ακόλουθο τυπικό κήρυγμα, ένας πατέρας πιάνει τον 11χρονο γιο του να καπνίζει:

“Τι; Βάζεις αυτά τα σκουπίδια στους πνεύμονές σου με τα δικά μου χρήματα; Αν αρχίσεις το κάπνισμα θα εθιστείς. Μετά θα ξοδεύεις τα μισά από τα χρήματά σου στη συνήθειά σου. Θα βρωμάς. Τα δόντια σου θα είναι κίτρινα. Και ναι, μετά θα πάθεις καρκίνο του πνεύμονα ή καρδιοπάθεια. Ο καρκίνος θα εξαπλωθεί από τους πνεύμονες σε άλλα μέρη του σώματός σου ή οι αρτηρίες σου θα βουλώσουν και θα πάθεις έμφραγμα. Αλλά το ξέρω ότι αν καπνίζεις, *θα πεθάνεις!*”.

Τι ακούει αυτό το παιδί; “Μπλα, μπλα, μπλα, μπλα, *θα πεθάνεις!*”. Καταλαβαίνει ότι ο πατέρας του τον θεωρεί αφελή στην καλύτερη περίπτωση, ανόητο και ανίκανο στη χειρότερη αλλά κάνει το νόημα επειδή ο συλλογισμός του πατέρα ήταν πολύ αφαιρετικός. Ο γιος νιώθει ηλίθιος και απογοητευμένος. Γνωρίζει ότι ο πατέρας του συνήθως εμπιστευόταν την κρίση του, αλλά έχασε την πίστη του σε αυτόν. Πιστεύει ότι ο πατέρας του κάνει πολλή φασαρία για το τίποτα. Ο πατέρας του απλά δεν καταλαβαίνει. Θέλει να αποδείξει ότι ο πατέρας κάνει λάθος. Έχει μεγαλύτερο κίνητρο να κάνει αυτό που ήθελε αρχικά. Εξάλλου, το κάπνισμα είναι ένα σημάδι ότι μεγαλώνει και ο πατέρας του τον αντιμετωπίζει σα να είναι ακόμα μικρό παιδί. Η παρέμβαση του πατέρα του γύρισε μπούμεραγκ.

Αν αυτοί οι γονείς αντικαθιστούσαν τον αλγεβρικό με έναν απλό μαθη-

ματικό τρόπο, τα παιδιά τους θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν το συλλογισμό τους. Αντί για μια σειρά αφηρημένων πιθανοτήτων (από το Α στο Β στο Γ στο Δ), ο συλλογισμός των γονέων χρειάζεται να σπάσει σε ξεχωριστά βήματα. “Είδες πώς το Α θα μπορούσε να πάει στο Β; Έχεις κάποια εμπειρία με κάτι αντίστοιχο; Πες μου γι’ αυτή την εμπειρία. Βλέπεις πώς το Β μπορεί να οδηγήσει στο Γ; Το έχεις δει ποτέ να συμβαίνει;”.

Πρέπει να μιλάμε με τρόπους που οι νέοι καταλαβαίνουν – με σύντομες, συγκεκριμένες φράσεις. Μετά να ακούμε τις απαντήσεις τους πριν πάμε στο επόμενο βήμα. Αυτή η προσέγγιση κάνει τα παιδιά να νιώθουν ικανά επειδή τους ζητάμε να σκεφτούν τις πιθανές συνέπειες βήμα προς βήμα με τις δικές τους ιδέες αντί γι’ αυτές που τους υπαγορεύουμε. Μαθαίνουν τα μαθήματα καλά επειδή τα έχουν επεξεργαστεί μόνα τους. Μαθαίνουν επιμερίζοντας τα προβλήματα σε πολλαπλά βήματα και δεν χρειάζεται πλέον να μάθουν μόνο από την εμπειρία. Δεν έχουν ανάγκη να επαναστατήσουν, μόνο να ακούσουν την έμφυτη λογική τους.

